

QUADRE II.1

Caracterització de les categories lèxiques flexives segons les categories gramaticals

Categoria lèxica		Categoria gramatical							
		Conjugació	Temps	Aspecte	Mode	Persona	Gènere	Nombre	Cas
Nom							+	+	
Adjectiu							+	+	
Pronom						+	+	+	+
Determinant	Article						+	+	
	Demostratiu						+	+	
	Possessiu					+	+	+	
Quantificador	Numeral						+	+	
	Quantitatiu						+	+	
	Indefinit						+	+	
Verb (formes personals)		+	+	+	+	+		+	
Verb (infinitiu)		+		+					
Verb (gerundi)		+		+					
Verb (participi)		+		+			+	+	

S'entén que en totes les categories lèxiques flexives hi pot haver elements invariables, malgrat que duguin el signe +. Aquí només apareixen marcades les categories gramaticals que tenen incidència en les categories lèxiques flexives.

L'expressió d'una categoria gramatical en una categoria lèxica flexiva se sol fer mitjançant una marca formal. Les categories de gènere en el nom i de conjugació en el verb hi són inherents, en el sentit especificat en el text.

5. LA DIXI I LES CATEGORIES LÈXIQUES I GRAMATICALS

Algunes de les categories lèxiques i gramaticals delimitades en l'apartat anterior tenen un caràcter dític. A grans trets, es pot afirmar que la *dixi* és una funció lingüística que permet establir una connexió directa entre l'enunciat, d'una banda, i els participants o les circumstàncies en què es produeix l'enunciació (o l'acte de parla), de l'altra, de tal manera que la interpretació d'un element dític depèn precisament dels participants i de les circumstàncies de l'acte de parla. En la llengua, a més de les unitats que tenen un valor bàsic conceptual, n'hi ha d'altres que hi actuen fonamentalment com a indicadors o mostradors, això és, en funció dítica. Les categories dítiques, des d'aquesta perspectiva, expressen distincions relacionades amb els participants en l'acte de parla, això és, amb l'emissor, que codifica i emet l'enunciat, i amb el receptor, que el rep i el descodifica (*dixi de persona*); amb

l'estatus social amb què es presenten o es designen els interlocutors (*dixi social*); amb el moment en què es produeix l'acte de parla (*dixi temporal*), i amb l'espai en què se situen els interlocutors (*dixi espacial*).

La categoria gramatical de persona, realitzada en els pronoms personals, en els possessius i en els verbs finits, estableix distincions relacionades amb la *dixi* de persona i amb la *dixi* social. En una oració com ara *Tu no pots anar-te'n*, els pronoms *tu* i *te*, i la marca de segona persona del verb poder (la marca *-s*) són elements de la *dixi* de persona, ja que designen el receptor de l'acte de parla. També designen el receptor, però ara amb un valor afegit de *dixi* social, els pronoms personals i la marca verbal de persona en les oracions següents: *Vostè no pot anar-se'n*, *No podeu anar-vos-en*, *vós*. La categoria gramatical de temps i molts dels adverbis de temps introdueixen distincions relacionades amb la *dixi* temporal. En l'oració *Demà començarem les vacances*, l'adverbi *demà* i la marca verbal de futur (la marca *-re-*) són díctics temporals, puix que fan referència a un temps posterior al moment de l'acte de parla. Els demostratius i els adverbis de lloc, finalment, estableixen distincions relacionades amb la *dixi* espacial. En l'oració *Aquest llibre, deixa'l allí*, per exemple, el demostratiu *aquest* i l'adverbi *allí* són díctics espacials: el primer indica proximitat respecte a l'emissor i el segon, llunyania.

Un enunciat amb elements díctics sols pot ésser interpretat correctament en relació amb la situació enunciativa en la qual s'ha produït. Podem interpretar una nota del tipus Tornaré d'aquí a cinc minuts, per exemple, si la trobem a la porta del despatx d'una determinada persona i si, a més, indica el moment en què s'ha redactat (Ara són les 15.30 hores). No la podem interpretar, en canvi, si la trobem al terra d'una sala d'oficines (qui ha escrit la nota?) i sense cap indicació del moment de redacció (cinc minuts després de quin moment?).

6. LA MORFOLOGIA FLEXIVA

La *flexió* és el procediment morfològic per mitjà del qual s'expressen les categories gramaticals pròpies de determinades categories lèxiques. Com hem apuntat més amunt, únicament tenen flexió el verb i la major part de les categories nominals.

Totes les formes flexives d'un mot constitueixen el seu *paradigma flexiu*. Per exemple, els mots gramaticals *alt*, *alta*, *alts* i *altes* formen el paradigma de l'adjectiu *alt*. Pel que fa als verbs, el paradigma flexiu s'anomena *conjugació*. D'acord amb això, els mots gramaticals *canto*, *cantes*, *canta...*, *cantaré*, *cantaràs*, *cantarà...*, etc., constitueixen la conjugació del verb *cantar*. El terme *paradigma* pot fer referència igualment a una subpart especificada d'un paradigma complet. En aquest sentit, es pot parlar, per exemple, del